Redaktør: Terje Knudsen Redaksjon: Karin E. Arnesen og Tor Kubberud

Historiebrev

No.4/2022 Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag August 2022

Ny redaksjon; Den oppmerksomme leser har kanskje fått med seg at Historiebrevet har skiftet redaksjon. Vår redaktør, Marthe Glad Munch-Møller har måtte kaste inn håndkleet på grunn av andre og presserende oppgaver. Redaktør for denne utgaven er styremedlem i EGT historielag, Terje Knudsen—godt backet av Karin E. Arnesen og Tor Kubberud.

Hva skjer i historielaget framover?

- 24/8 Idrettshistoriegruppa samles på Asylet.
- 13/9 Medlemsmøte med foredrag
- 24/9 Vår Dag, Tøyen Torg. Fotoutstilling
- 28/9 Murbyen Grønland og Tøyen, byvandring
- 4/10 Medlemsmøte, foredrag og omvisning på Hersleb skole 100 år.
- 25/10 Medlemsmøte og foredrag på Brannmuseet.
- 22/11 Medlemsmøte og foredrag på Jødisk museum.

Følg med i kalenderen på historielagets hjemmesider under overskriften AKTIVITETER/KALENDER.

Navn i nabolaget: Monrads gate.

Av: Terje Knudsen.

Monrads gate 1. Foto: Terje Knudsen.

Monrads gate 1 -i sin tid med kiosk. Nå med kaféen Pillefyken. Pillefyken er et bergensk uttrykk for en naken småunge i fritt spinn, og skal si noe om hva gjestene kommer til å møte når de trår innenfor døren: Noe lyst, lett, lekent og uformelt.

Mange gatenavn rundt Botanisk Hage har fått navn etter kjente botanikere. Dette er ikke tilfelle med Monrads gate. Professor Marcus Jacob Monrad var en sentral skikkelse i norsk filosofi på 1800-tallet. Han var en person som ansporet til diskusjoner og uenighet i akademia.

Monrads gate er en av min barndoms nære gater. Den er en fortsettelse av Sexes gate der jeg vokste opp – på den andre siden av Hagegata. Jeg ble ansporet til å skrive om gaten ved å lese i boken «Oslos gatenavn», innsiktsfullt skrevet av Erlend Tidemann og utgitt i 2021.

Monradsgate er lang! Botanisk Have til venstre og sirkustomta med ny hall til høyre. Midlertidig flerbrukshall settes opp før den permanente hallen i forbindelse med Tøyenbadet blir ferdigstilt. Foto: Terje Knudsen.

Gaten går fra Hagegata i sør i bydel Gamle Oslo og til Telavåggata i bydel Grünerløkka. Til en vanlig gate i Oslo å være er den lang, kanskje 7-800m. Jeg kjenner sørenden best på Tøyensiden.

Monrads gate nr. 1 er en boligblokk med næring i første etasje. I min tid (for over 60 år siden) var det både sjåførskole og storkiosk (godtebutikk) her. Naboen sendte meg iblant dit med lapp og penger for å kjøpe 20 South State, egentlig uten mine foreldres aksept og viten.

Videre nordover går Monrads gate langs Botanisk hage på venstre side og det gamle Munch museet og «Sirkustomta» på den andre siden. Her tilbrakte jeg og mine venner mye tid. Vi vanket i Botanisk Hage og inne i museene . For meg var det starten på min interesse for naturhistorie, geologi og planter. Min oldefar var gartner her for ca. 110 år siden og skal ha plantet et tre som i dag må være stort og høyt. Kanskje enda viktigere for oss var nok den andre siden av Monrads gate – den såkalte «Sirkustomta». Her spilte vi hockey om vinteren og fotball i sommerhalvåret. Mye svette og godt kameratskap er nedfelt i området!

Sirkus og tivoli var det titt og ofte på tomta. Det jeg allikevel husker best er de svenske revyene som ble oppført i telt på tomta. Sannsynligvis var det en av Knäppupp-revyene med Povel Ramel og blant annet Martin Ljung, Sune Mangs, Tage Danielsson og Gunwer Bergkvist . Vi stilte oss utenfor teltet før- og under forestillingen og observerte folk i kø for å komme inn – de fleste fra andre og fjerne bydeler i Oslo. Senere hørte vi lattersalvene runge inne i teltet. Svensk humor var særdeles populær på 60-tallet og Povel Ramel med venner var det ypperste!

Hvorfor heter gaten Monrads gate? Den er oppkalt etter professor i filosofi Marcus Jacob Monrad (1816-1897). I utgangspunktet de vanlige kjedelige informasjonene om en gate, men kjedelig er ikke historien bak! Marcus Monrad var en sentral skikkelse i norsk filosofi på 1800-tallet; ikke bare i kraft av sin omfattende faglige produksjon, men også fordi han satt som professor i nesten 50 år og dermed kom til å prege filosofiundervisningen sterkere enn noen annen. Ved siden av sin virksomhet som universitetslærer var Monrad en flittig skribent og anmelder i Morgenbladet. Her roste han bl.a. Ibsens og Bjørnsons tidlige verker, men ble langt mer reservert etter hvert som disse kom til å problematisere den etablerte samfunnsmoral.

Fra konservativt hold ble Monrad ansett som en forsvarer av den klassiske dannelse og embetsstatens verdier mot de nye, samfunnsoppløsende krefter. Liberale kretser betraktet ham derimot som et spøkelse fra fortiden og en alvorlig hindring for nye tanker omkring vitenskap og moral. For den liberale presse var Mon-

Stikk av Hans Peter Hansen, fotografert av Peter Petersen, Christiania

rad også et symbol på alt som var galt ved universitetet. Professor Monrad ble sett på som et drivanker som hindret nye tanker i akademia.

Marcus Monrad forble en kompromissløs forsvarer av en kultur og et verdisystem som ennå for en kort stund skulle prege universitetets selvforståelse. Ved hans bisettelse deltok kongen og kronprinsen, men kort etter hans død inndro Stortinget hans professorat, med den begrunnelse at man ikke ville opprettholde en stilling i et fag som hadde bidratt til å legitimere et utdatert politisk system. Dessuten hadde han holdt nye vitenskapelige meninger borte fra universitetet.

Om Monrads gate ble det splid da Det akademiske kollegium ved Det Kongelige Frederiks Universitet (UiO) oppdaget at gaten langs østsiden av Botanisk hage skulle betraktes som en forlengelse av Monrads gate. Det hadde de åpenbart ikke mye sans for. Ikke det at de ville nedvurdere Monrads betydning, men de mente at det var bedre å oppkalle denne delen av gaten etter botanikkprofessor Nordal Wille. Gatenavnkomiteen (på 1930-tallet) gikk med på dette og innstilte til formannskapet at Monrads gate skulle endres til Professor Willes gate. Dette medførte at ordfører Getz fikk et opprørt skriv fra oppmålingssjef Niels Jacobsen. Han sendte et brev på vegne av Monrad-familien hvor han sier at «Hans familie betrakter det inntrufne som en direkte fornærmelse mot hans ettermæle». Det hører med til historien at oppmålingssjefen – som ofte hadde noe å si om gatenavn i Oslo – var inngiftet i Monrad-familien! Til slutt stoppet ordfører Getz personlig endringen. Tidligere het Monrads gate (1891-1914) Brochs Gade, oppkalt etter matematikeren, fysikeren og politikeren, professor Ole Jacob Broch. I dag finnes det en gate på Linderen i bydel St. Hanshaugen med hans navn. Et av de mange eksemplene på at det var fullt mulig å forandre og omdøpe gatenavn i Oslo!

Også mange forslag til å kalle noen andre gater i strøket rundt Botanisk hage for Willes gate ble lagt fram, men det hele rant ut i sanden, og ingen gater bærer hans navn. Wille ønsket å legge universitetet til Tøyen mens hans argeste motstander zoologiprofessor Kristine Bonnevie vant striden, og universitetet endte der hun ville – på Blindern. I tillegg fikk hun en gate oppkalt etter seg i 1959, så seieren var fullstendig. 2-0 til Kristine Bonnevie over Nordal Wille!

Kilder: Wikipedia, Norsk biografisk leksikon, Historien bak Oslos gatenavn, (Erlend Tidemann).

Wilhelm von Hanno – Grønlands arkitekt

Av: Olav Rune Bastrup

Wilhelm von Hanno er uten tvil den arkitekt som har satt sterkest spor etter seg på Grønland. Det store og gjennomkomponerte anlegget i Grønlandsleiret med politi-/brannstasjon, kirke og skole var tenkt som første skritt i en byplan som aldri ble noe av; en paradegate som forbandt den nye byen i vest med den gamle byen i øst. Det monumentale anlegget von Hanno skapte, var likevel et stort og viktig skritt for Grønlands utvikling, for med dette kom sivilsamfunnet for første gang til Grønland. Kirke, skole og politi – dette var samfunnets fremste moralske institusjoner. I en bydel preget av elendighet på mange plan var det viktig å markere disse institusjonenes nærvær med store og monumentale dimensjoner.

Tegning av von Hanno: Grønlandsleiret med kirken. Fotografering – Rune Aalvik. Eier – Oslo Museum.

Hvem var von Hanno? Han var født i Hamburg i 1826 og kom til Kristiania bare 23 år gammel hyret av arkitekten for Trefoldighetskirken, Alexis de Chateauneuf. Han hadde truffet von Hanno i Hamburg og visste at han var en talentfull steinarkitekt. Dette trengte Chateauneuf assistanse til under oppføringen av Trefoldighetskirken. Men ikke lenge etter at von Hanno var kommet til Kristiania døde Chateauneuf. Den ennå pur unge von Hanno fikk i oppdrag å fullføre prosjektet. Det førte til at prosjektet ble tre ganger dyrere enn planlagt.

I Kristiania ble von Hanno kjent med landsmannen og den langt eldre kollegaen Heinrich Ernst Schirmer, som få år tidligere hadde stått for tegningene til det nye Botsfengselet. De gikk i kompaniskap. Fra å være en småby med planløs arkitektur bidro Schirmer og von Hanno mer enn noen til at den raskt voksende hovedstaden begynte å få preg av storby etter tysk mønster. Foruten en rekke bygårder stod de for Gaustad sykehus, Østre og Vestre Aker kirke samt St. Olav domkirke. I disse prosjektene er det den eldre kollegaen Schirmers signatur som er tydeligst til stede. Men da firmaet satte kronen på verket med å vinne konkurransen om Stortingsbygningen i 1860, trådte von Hannos stilkjennetegn tydeligere frem. Det skulle samtidig bli von Hannos største nederlag. Von Hannos prosjekt ble latterliggjort i pressen, blant andre av Bjørnstjerne Bjørnson, og det endte med at von Hanno mistet oppdraget. Og endte med at

oppdraget ble gitt til den svensk-franske arkitekten Emil Victor Langlet uten konkurranse.

Den ydmykende tilsidesettingen hadde konsekvenser for prosjektet som like etter ble utlyst i Grønlandsleiret. For von Hanno var det om å gjøre å vinne denne konkurransen. Muligens hadde samarbeidet med Schirmer alt begynt å surne på dette tidspunkt. Mye tyder på at de to var svært ulike både av gemytt og med hensyn til stilistiske preferanser. Idet von Hanno begynte å opptre mer selvstendig, kom disse forskjellene tydeligere til uttrykk. Det ser vi nettopp i Grønlandsleiret. Grønland kirke har et helt annet arkitektonisk uttrykk enn f.eks. de slanke og renslige formene vi finner i Gaustad sykehus og Vestre Aker kirke.

Wilhelm von Hanno. H.C. Olsen. Oslo Museum.

Med konkurransen om Grønland kirke røk von Hanno og Schirmer uklar med hverandre på alvor. De leverte hver sine bidrag til konkurransen som innbyrdes var svært ulike. (Schirmer leverte utkast til en rundkirke med en viss likhet til Trefoldighetskirken). Von Hanno leverte et spenstig forslag til et asymmetrisk anlegg i rustikke former som helt brøt datidens krav til symmetri og eleganse. Von Hannos arkitektoniske stil kalles gjerne *historisme,* der stilelementer fra tidligere epoker på kreativt vis settes sammen i nye og asymmetriske helheter. Anlegget i Grønlandsleiret er nettopp et uttrykk for dette. Der Schirmer foretrakk den slanke og elegante nygotiske formen, er Grønland kirke bygget i nyromansk stil med rundbuer i stedet for spissbuer, og med et kompakt, nesten muskuløst uttrykk. Det reflekterer nok også von Hannos personlighet. En av hans elever, maleren Theodor Kittelsen, beskriver ham som sterk, intens og pågående. Han var synlig i selskapslivet og hadde et stort nettverk i hovedstadens dannede kretser. Von Hannos brautende væremåte stod i skarp kontrast til Schirmers mer skye og tilbakeholdne natur.

Dette alene forklarer ikke fiendskapet som oppstod mellom to av de mest prominente arkitektene i hovedstaden i sin tid. Hva den utløsende årsaken egentlig var, er ikke klarlagt i alle detaljer da von Hannos dagbøker og viktige dokumenter fra arkitektkontoret er gått tapt. Men det var Grønland kirke som førte til at samarbeidet gikk over styr, og årsaken skinner igjennom. Som sagt var det svært viktig for von Hanno å få oppdraget på Grønland etter forsmedelsen ved først å ha vunnet og så tapt oppdraget om Stortinget. Vi vet at von Hanno fremsnakket sitt eget prosjekt ved å snakke ned bidragene til de andre som var med i konkurransen, (Schirmer, Nordan, Christie, Thrap-Meyer og Langlet). Som om ikke dette var nok, ble von Hanno benyttet som konsulent for byggekomiteen for et prosjekt han selv konkurrerte om. Man var ikke like nøye med habilitetsregler den gang. Men for Schirmer var det nå takk og farvel. Også de øvrige arkitektene i konkurransen protesterte. De trakk von Hanno for retten og krevde dementi av karakteristikker han hadde gitt av dem. Det endte med forlik, der von Hanno måtte beklage.

Von Hanno vant egentlig ikke oppdraget om anlegget i Grønlandsleiret. En følge av bråket var at von Hannos kolleger trakk seg fra konkurransen i

protest. Von Hanno ble dermed stående alene igjen og fikk oppdraget nærmest slik von Hanno hadde tenkt. Kirken skulle liggivende. Det endelige resultat ble heller ikke helt get nærmere gaten og i plan med denne. Dermed ville skolen ikke blitt så skjult bak kirken som den ble. Men pga grunnforholdene ble det nødvendig å løfte kirken høyere opp på tomten samt å skyve langplanet noen meter mot vest. Anlegget taler likevel sitt tydelige språk om mannen som skapte det; robust, maskulint og tysk.

Grønlandskvartalet april 2022. Foto: Karin Arnesen

Tipper du—eller prøver vinnersjansene i Lotto?

I fjor fikk vi nesten 3000 kroner fra Norsk Tipping fordi noen av dere har ført opp historielaget som mottaker av grasrotmidler.

Dette er vi veldig takknemlige for!

Du finner mer om grasrotandelene på:

http://norsk-tipping.no

Navn på plasser.

Av: Tor Kubberud

Foto: Karin Arnesen

I vårt område er det flere plasser. Noen av dem har navn som er i daglig bruk, mens andre er mer anonyme. Vi har sett på bakgrunnen for navnene.

Sørli plass.

Plassen ligger i grenseområdet mellom Tøyen og Enerhaugen, der Sørligaten krysser Jens Bjelkes gate. Den har fått sitt navn etter major Sørlie som overtok gården Lille Bergsløkken i 1826. På sørvestsiden av plassen står statuen «Klesvask». Midt på plassen står Fontenen, med springvann som en liten oase midt i den travle bydelen. I en urban storby, med høye bygninger og mye bilstøy, er fontener med på å gi byen en slags ro. Folk kan sitte på benkene som omkranser vannspeilet (for tiden ikke noe vann, pga. kommunens sparetiltak). Sørli Idrettslag har tatt sitt navn fra området.

Enerhaugplassen.

Plassen ligger nederst i Smedgata på et høydedrag over Åkerbergveien. Dagens plass er en liten rest av det som var. Før saneringen av området endte flere av gatene på Enerhaugen ved denne plassen. Da lå også Enerhaugen Bad her.

(Majas plass ?).

Plassen foran Grønlands kirke oppgraderes. Den har foreløpig ikke fått et navn. I EGTs Nyhetsbrev nr. 2 August 2020 omtales oppgraderingen - med forslag om å døpe plassen til Majas plass - etter Enerhaugvisa, der sangens Maja rødmer å sier ja i Grønlands kirke.

Rudolf Nilsens plass.

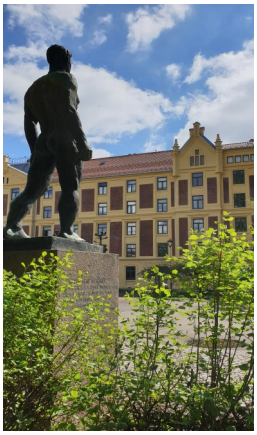

Plass ved Vahl skole, ved krysset Vahls gate og Heimdalsgata. Den er oppkalt etter forfatteren Rudolf Nilsen. På østsiden av plassen ligger leiegården Heimdalsgata 26, som blir regnet for å være modellen for hans dikt «Nr. 13». På plassen står en statue av Rudolf Nilsen i helfigur.

Harald Hårdrådes plass.

Plassen ligger i Schweigaards gate i krysset ved Klosterenga - og er oppkalt etter kong Harald Hårdråde som etter sagaen grunnla Oslo.

På plassen står en bautastein smykket med en bronserelief av kongen.

Hei medlemmer!

Redaksjonen oppfordrer dem som har personlige minner fra nærmiljøet –skriv dem ned og send dem inn som bidrag. Gjerne med illustrasjoner/bilder

Jens Evensens plass.

Plassen ligger der Margit Hansens gate krysser Grønlandsleiret. Den er oppkalt etter slakter og pølsemaker Jens Evensen som drev pølsefabrikk og kjøttforretning sammen med sin kone i bygningen på hjørnet med adresse Grønlandsleiret 23. Handelsmannen Jens Evensen var i sin daglige forretningsdrift kjent for sin raushet og for å gi god vekt til folk som hadde lite å rutte med under arbeidsløsheten i 1930-årene. Familien Evensen organiserte et privat hjelpeprogram med suppekjøkken for nødstilte i nabolaget.

Helga Helgesens plass.

Plassen ligger der Grønlandsleiret krysser Åkebergveien og er oppkalt etter Helga Helgesen som startet de første undervisningsfag i skolekjøkken og husstell i Norge.

Teaterplassen.

Det er en ganske stor plass som ligger der Mandalls gate møter Joachim Nielsens gang på Grønland. Plassen er oppkalt etter Det Åpne Teater som holdt til i det tidligere sveiseverkstedet ved plassen. Aktivitetene er videreført i Dramatikkens hus som har overtatt lokalene.

Annette Thommesens plass. Plassen ligger i Schweigaards gate ved enden av Tøyenbekken og er oppkalt etter Annette Thommesen som startet og drev Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS).

Ruth Reeses plass.

Plassen ligger foran hovedporten til gamle Schous bryggeri i Trondheimsveien ved Nybrua. Ruth Reese var en afroamerikansk sanger, poet og antirasistisk aktivist - som virket som artist og pedagog i Oslo.

Mosse Jørgensens plass.

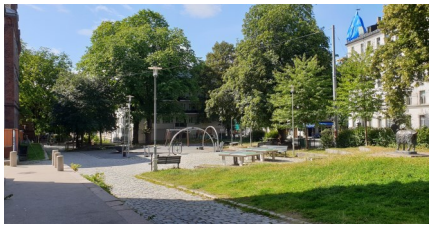

Plassen ligger foran hovedporten til Lakkegata skole ut mot Trondheimsveien. Den er oppkalt etter pedagogen Mosse Jørgensen som var en av initiativtakerne til Forsøksgymnaset - som en tid holdt til i de tidligere lokalene til Tøyenhagen skole, rett nedenfor Lakkegata skole. Plassen har på folkemunne fått navnet «Strykejernet» pga. trekantformen.

PS – Vi tenkte det kunne være nyttig med et lite bilde fra hver av plassene, men fant lite på nettet. Da ble det en fin søndagstur og tolv tusen skritt for å dokumentere. Det ble 11 plasser. 2 ganske store og som er godt kjente nemlig Rudolf Nilsens plass og Harald Hårdrådets plass. 1 ganske stor, men ukjent for de fleste, Teaterplassen. De 7 andre var mildt sagt beskjedne og for flere var det vanskelig å finne gateskiltene. For Annette Thommsens plass var den dekket bak diverse anleggsbrakker. Men som sagt – det er en fin rusletur. Hilsen Karin Arnesen, nestleder.

Foto: Karin Arnesen.

Barneasyl i 1843-

Daghjem i 1925 -

Barnehage i 2020.

Av: Karin Arnesen

Har du lagt merke til det lille mursteinshuset i Sørligata 4 hvor det nå er en fin barnehage? Ganske utrolig at det har overlevet riving og reguleringer og ikke minst at det har vært tilgodesett for barn helt fra det ble bygget i 1843.

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Ca. 1930.

Barneasylene skulle være «Tilholdssteder for Børn af den fattigere Befolkning i Alderen 2 à 3 indtil 7 Aar». Asylene tjente et dobbelt formål: For det første skulle de gjøre det lettere for mødrene å søke arbeid utenfor hjemmet. Det andre og det viktigste var å venne barna til "Renlighed, Lydighed og Orden", og sørge for at de kom seg unna "Gadelivets demoraliserende Indflydelse".

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Ca. 1930.

Det første barneasylet i Kristiania ble åpnet 26. januar 1838 i Eugenia Stiftelses lokaler i Teatergata. I årene fram til 1886 ble det opprettet ytterligere 11 asyler i Kristiania og i forstedene, - Grønland i 1839 og på Enerhaugen i 1843 med plass for ca 100 barn.

De fleste asyler ble opprinnelig stiftet "som private veldædige Indretninger". Et eksempel er Enerhaugens asyl, som i de første årtiene ble drevet utelukkende gjennom private bidrag og en periode et bidrag fra Akers sparebank. Gaveboka ble sendt rundt helt fram til 1875. Men private midler alene var ikke nok til å drive asylene, og etter hvert kom de til å motta sitt vesentligste bidrag fra bykassen. Litt kuriøst er det at i 1888 overtok brennevinssamlaget (Vinmonopolet) kommunens bidrag til asyldriften.

Asylene ble ofte stiftet av en såkalt dameforening, og medlemmene hørte til byens bedre stilte befolkning. Medlemmene skulle etter tur føre tilsyn med asylet og ved gaver og tiltrengt utstyr "sørge for Børnenes Gavn". Fra "Foreningen for Enerhaugens asyls Vel" har Byarkivet fortegnelser over bidragsytere til asyldriften som viser at disse nettopp var byens "finere fruer", f.eks.: Fru Fanny Michelin, Kammerherrerinde Weidemann, fru Nathalie Friis, fru Andersen (konsul), Madame Larsen (Skibs-Kapt. Larsens Enke), Madame Opsahl (Tolbodgaden), fru Finne Modehandlerinde) fru Schmith (Børskommisær).

Barna innfant seg gjerne i asylet mellom kl. 08.00 og 09.00 på morgenen, eller enda tidligere, og tilbragte dagen "under Tilsyn af dertil Ansatte Damer".

Barna skulle ha med seg brød som de skulle spise i den tiden de var i asylet. Dagene i asylet forløp med "Leg og passende Beskjæftigelse". Rundt kl. 09.00 holdt bestyrerinnen en liten andakt, og fram til klokka 12.00 skulle barna tilbringe formiddagen med varierende sysler og lek. Deretter var det fritid fram til kl. 14.00, hvor en del av barna dro hjem til middag, mens de fleste pleide å bli i asylet for å spise middag der. Middagen i asylet besto av en liten porsjon suppe. Fra klokka 14.00 og inntil mørkets frambrudd om vinteren og inntil kl. 18.00 om sommeren, ble tiden nyttet til det samme som om formiddagen. Dagen ble så avsluttet med en liten andakt.

Vil du vite mer finnes det godt om stoff i Oslo Byarkiv og på nettet. Kanskje kjenner du noen som har gått i barnehagen der?

Kilde: Oslo Byarkiv, TOBIAS 4/97 v/Grethe Flood. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek. Ca. 1930

En kontrast til bildet fra 1930. Samme sted ca. 25 år senere med en glad gjeng og elskelige tante Molly i trappa. Foto: Privat eie.

Ny bydel i vårt område!

EGT historielags område vokser! Det er ikke så mange bydeler som i våre dager opplever at bydelen vokser i størrelse. Bjørvika og Oslobukta er et glimrende ek - empel på en by som ikke er statisk, men organisk i sin utvikling.

Oslobukta i Bjørvika er blitt et populært område med muligheter for så forskjellige aktiviteter som bading og kulturopplevelser i Munchmuseet. Foto: Terje Knudsen.

Oslobukta. - med fjorden i ryggen og barcoden rett fram- Foto: Terje Knudsen.

Tøyen og Kneipbrødfabrikken

Av: Karin Arnesen

Kneipbrødfabrikken på Tøyen. Foto: Karin E. Arnesen.

Det er jo fremdeles mange fine bygninger i bydelen vår og morsomt å forsøke finne ut mer om dem. Kom gjerne med forslag til flere vi kan «forske» litt på.

Denne karakteristiske bygningen ligger på hjørnet av Jens Bjelkes gate og Smedgata. Bygget er i jugendstil og tegnet av den innvandrede, svenske arkitekten Eduard Carlén. Det skal opprinnelig ha vært et bakeri, men ble i 1910 etablert som Kneipbrødfabrikken AS (her er det litt motstridende opplysninger) av forlagsbokhandler Søren Mittet. Han hadde vært på en vannkur (Kneipkuren) i Bayern og ble så begeistret for brødet han ble servert at han fikk med seg brødoppskriften hjem. Brødet var oppkalt etter en tysk prest og lege, Sebastian Kneip (1821-1897), og brødet besto for det vesentligste av sammalt hvetemel. Det var Baker Hansen som hadde fått lisens for å bake brødet, men navnet ble raskt kopiert av diverse andre bakerier og jammen dukket det altså til og med opp en fabrikk med kneip i navnet.

På 1950-tallet hadde fabrikken 700 forhandlere i Oslo og hele 50 ansatte. I tillegg til kneipbrød satset de på andre sunne produkter som «Overlæge Borchrevinks brød», kneiprundstykker, kavringer, skonrokker og vegetarbrød. Det må ha vært en suksess for til langt opp mot vår tid var type kneipbrød det mest solgte i Norge. I 1935 ble bakeriet overtattt av fabrikkens direktør, Harald Fadum og ble i familien inntil de gikk sammen med Kristiania Brødfabrikk.

Sebastian Kneipp

Vi som har levd en stund husker at kneip var vesentlig i Oslo-frokosten vi ble servert på skolen. Den besto av en halv liter nysilt melk (ofte med noen fløteklumper oppi), skonrok, knekkebrød og/eller grovt kneipbrød med ost (gjerne litt svett) og en halv frukt, gulrot eller kålrot.

I Karl Forthuns bok, Gråbein, skriver han om hvordan de i 1920-årene på vei fra Tøyen skole og hjem til Gråbeingårdene gikk forbi Kneipbrødfabrikken og hvor himmelsk det luktet av nybakt brød. Ungene forsøkte lure seg til et brød, ble avslørt, men heldigvis fikk episoden en lykkelig utgang.

I dag er huset vakker restaurert, kaller seg Enerhaugen Helsehus, og man har til og med klart å beholde den høye fabrikkpipa i bakkant. Og oppskrift på kneipbrød? Ja det finner du på nettet.

Kilder: Wikipedia, Oslo Byleksikon. Foto: Industrimuseum

Kneipbrødfabrikken Sørli plass/Smedgata.

KJENN DIN BY – 2. aug. 2022 –

fra Tøyen Torg til Grønland.

Av: Karin Arnesen

Grønland Torg. Foto: Karin Arnesen

Oslo Museums populære byvandring var denne gangen lagt til historielagets område og vår sekretær Marte Marie Ofstad, som jobber for Oslo Museum på IKM/Interkulturelt museum i Tøyenbekken, var guide. 120-130 personer fulgte henne og høytalermannen i 1,5 time – med til tider pøsregn!

Det ble en fin blanding av gammel og nyere historie. Hun fortalte om den kontroversielle saneringen spesielt på Enerhaugen, Byfornyelsen fra 1970-80 årene og hva den førte med seg og Tøyenløftets konsekvenser. Underveis fortalte hun om historiske bygninger og vi fikk komme inn i en av Gråbeinkvartalene. Vi endte opp på Grønlands Torg med historier om bl.a. Kutørjet, Asylet, Abelone og Olafia. En fantastisk «markedsføring» av vårt historielags område.

---

16. aug. 2022 – Botanisk hage, ute og inne!

Tøyenhaven, som vi sa i gamledager, er virkelig vår bydels perle. Ja selv i dårlig vær. 26 personer trosset regn, torden og lyn og fikk 2 inspirerende timer med botaniker Kristina Bjureke. Vi startet i den ærverdige bygningen, selve Botanisk museum, med et lite foredrag. Mellom regnskyllene vandret vi opp til Oldemors hage og deretter ned til Fjellhagen. Derfra til Victoria-huset hvor kjempevannliljen, Victoria Regia, kunne fremvise en lovende kjempeknopp. Turen endte med en liten kikk inn i det gamle hovedhuset. Utførlig referat finner du på hjemmesiden vår.

Styreleder Gunnar Flø Guttulsrød og botaniker Kristina Bjureke. Foto: Karin Arnesen.

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Postadresse: Grønland 28, 0188 Oslo

E-post: egt.historielag@gmail.com

Org.nr,: 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

Vipps: 611188

Nettside: https://egt-historielag.no/ **Facebook**: https://www.facebook.com/EGTHistorie